

Legionáři z Přerovska mají pestrou historii JIŘÍ LAPÁČEK NP od 02 09 2011

T. G. Masaryk jako představitel českého zahraničního odboje za 1. světové války vymezil nejdůležitější politický nástroj emigrace konstatováním: „Postavíme-li armádu, dostaneme se tím do nového právního postavení k Rakousku i Spojencům...“, to „ nám umožní ve chvíli mírového jednání dosáhnout aspoň minima našich požadavků. V každém případě nebudou moci Spojenci ani Vídeň přejít kolem nás mlčky, budeme-li mít vojáky...“

Již 28. srpna 1914 byla v Kyjevě ustanovena Česká družina, která dala základ československým legiím v Rusku. Dne 15. ledna 1916 byla přejmenována na Čs. střelecký pluk, který byl po bitvě u Zborova reorganizován v září 1917 na 1. střeleckou divizi Husitskou. Po příchodu dalších dobrovolníků z řad zajatců vznikl 9. října 1917 Československý sbor v Rusku, později prohlášený částí čs. autonomní armády ve Francii. Až do prosince 1918 vstoupilo do legií v Rusku na 61 000 vojáků, z nichž 4 100 padlo.

Sibiřskou anabází označujeme události začínající ústupovým bojem československých legií z Ukrajiny v březnu 1918 a končící evakuací čs. vojsk z Vladivostoku roku 1920. Při evakuaci z Ruska bylo vypraveno 40 lodních transportů. Tyto přesunuly celkem 67 730 osob, z toho 56 459 vojáků a 11 271 civilistů. Lodě s evakuovanými vyplouvaly z Vladivostoku třemi směry: 1. kolem Asie, přes Suezský průplav do Terstu, 2. přes Tichý oceán, Panamský průplav, Atlantický oceán do Terstu nebo Hamburku, 2. přes Tichý oceán, Kanadu, Atlantický oceán do Hamburku. První transport byl vypraven 15. ledna 1919 s raněnými, poslední pak 2. září 1920 s částí jednotek 3. střelecké divize.

Ve Francii se první dobrovolníci přihlásili do Cizinecké legie, v jejímž rámci vznikla 31. srpna Rota Nazdar, bojující až do léta 1918 v rámci Marocké divizi. Dne 7. února 1918 francouzská vláda a Čs. národní rada v Paříži podepsaly „Statuty o organizaci čsl. armády ve Francii“. Celkem bylo do ní zařazeno asi 9 600 vojáků, z nichž 659 padlo. Čs. vojsko na Rusi bylo prohlášeno částí čs. autonomní armády ve Francii.

V Itálii byly v roce 1917 vytvářeny výzvedné oddíly, budování pravidelných jednotek bylo zahájeno smlouvou s italskou vládou z 21. dubna 1918, na jejímž základě vznikla Čs. divize v Itálii. Do italských legií bylo zařazeno téměř 20 000 mužů, z nichž 350 padlo.

Zákon č. 462/1919 Sb. z 24. července 1919 (tzv. legionářský) ve svém 2. paragrafu definoval pojem legionář: „*Legionářem je každý dobrovolník československé legionářské (revoluční – zahraniční) armády, který byl do ní zařazen na základě přihlášky, učiněné příslušnému orgánu nebo zástupci Československé národní rady v Paříži nebo některé z jejích odboček nejdéle do 28. října 1918... Vedle toho za legionáře jest pokládati rovněž Čechoslováky rakouského, uherského nebo německého státního občanství, kteří během války dobrovolně vstoupili do některé ze spojeneckých a spřátelených pravidelných (regulérních) armád, jsoucích v pravidelné válce proti středoevropské koalici (Německo, Rakousko-Uhersko, Bulharsko, Turecko) a v ní v době převratu, tj. 28. října 1918, skutečně konali službu nebo z ní byli řádně propuštěni... Armády spojenecké a spřátelené jsou: americká, anglická, francouzská, italská, ruská až do 28. února 1918 a srbská. Potvrzení o tom, kdo je legionářem, vydává Kancelář československých legií při Ministerstvu národní obrany.*“

Podle toho se rozeznávali legionáři ruští, francouzští a italští, dobrovolníci v srbské armádě byli legionáři srbsští, v anglické angličtí. Americkými legionáři byli zvaní dobrovolníci ze Spojených států amerických sloužící ve francouzské armádě.

Podle výkazu Kanceláře československých legií bylo na základě tohoto zákona evidováno k roku 1932 celkem 88 701 osob, tj. 60 109 ruských, 9 367 francouzských a 19 225 italských legionářů. (Slováků legionářů bylo evidováno 5 508.)V letech 1918–1920 se vracelo do republiky 109 603 dobrovolníků, nelegionáři ve smyslu výše uvedeného zákona v počtu 20 902 byli ti, kteří odešli bez řádného propuštění a ti, kteří vstoupili až po 28. říjnu 1918.

Smutná je statistika ztrát: za hranicemi padlo 2 077 legionářů, od ran zemřelo 515, od nemocí 1 368, popraveno bylo 72, nešťastnou náhodou zemřelo 300, sebevraždou 144, jinak 38, nezvěstných zůstalo 891. Celkové ztráty činily 5 405 osob (4 120 ruských, 560 francouzských, 725 italských).

V říjnu 1919 vznikly v samostatné Československé republice téměř současně konkurenční legionářské organizace: Družina československých legionářů, orientovaná národně a pravicově, a Svaz československých legionářů zdůrazňující sociální stránku programu. K nim se v roce 1920 přiřadila Jednota neutrálních organizací československých legionářů.

Ve dnech 15. – 17. ledna 1921 proběhl v Praze všelegionářský sjezd, o něco později, 22. – 23. května 1921, se konal ustavující sjezd Československé obce legionářské (ČsOL). Úkolem bylo vedle svépomocné hospodářsko-sociální činnosti také přispívat k zabezpečení a obraně ČSR a k jejímu budování v duchu národní a demokratické svobody.

V dalších letech docházelo k různým pnutím uvnitř organizace i k zakládání dalších legionářských organizací podle politické orientace, nebo vzniku uskupení podle legionářské příslušnosti. Takový byl Kruh starodružiníků sdružujících bývalé dobrovolníky z České družiny, roty Nazdar a srbské armády z roku 1914, Kruh srbských legionářů, Kruh francouzských legionářů, Sdružení italských legionářů, Kruh československých legionářů. Vznikala i různá zájmová uskupení, např. Spolek invalidů československých legií, přejmenovaný od roku 1926 na Svaz invalidů čsl. legií.

Jiným svépomocným uskupením byla Ústřední organizace příbuzných sibiřských legionářů z let 1919/1920. V září 1938 se většina korporací spojila do Sjedenocené Československé obce legionářské, 1939 přejmenované na Národní sjednocení legionářské, které ale po okupaci v roce 1939 přešlo do ilegality a v roce 1943 bylo vydáno rozhodnutí o úředním zrušení.

Po osvobození Československá obec legionářská obnovila činnost na základě dekretu prezidenta republiky z 25. září 1945.

Členská základna se rozšířila o účastníky 2. odboje z let 1939/1945, kteří se organizovali v několika uskupeních: Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých, Svaz národní revoluce, Sdružení národního odboje, Sdružení českých partyzánů, Sdružení účastníků Pražského povstání. Přístup do ČsOL získali i účastníci 1. odboje, kteří nebyli definováni zákonem č. 462/1919 Sb., jejich příbuzní a pozůstalí. V roce 1947 se její součástí stalo Sdružení čs. zahraničních vojáků 2. odboje. Československá obec legionářská splynula na sjezdu 8. 9. května 1948 s ostatními odbojářskými organizacemi v jednotný Svaz bojovníků za svobodu.

Ministerstvo vnitra vzalo na vědomí zánik Čs. obce legionářské výnosem z 3. října 1949. V roce 1951 oba národní odbojové svazy splynuly ve Svaz protifašistických bojovníků, v roce 1969 vznikl reorganizovaný Československý svaz protifašistických bojovníků, tvořený dvěma národními organizacemi.

V roce 1990 byl utvořen Český svaz bojovníků za svobodu, v jehož rámci se v letech 1991/1992 sdružily: Československá obec legionářská, zahrnující účastníky 1. a 2. zahraničního odboje, Sdružení bývalých politických vězňů koncentračních táborů, věznic a káznic z doby nacismu, Sdružení domácího odboje, Sdružení Českého národního povstání.

Registraci stanov Čs. obec legionářské potvrdilo ministerstvo vnitra 12. února 1992. Přerovský politický okres byl podle údajů shromážděných ve 30. letech 20. století v legiích zastoupen 833 legionáři. Z toho bylo 752 ruských, 58 italských a 23 francouzských. Z Přerova podle tehdejších znalostí bylo v Rusku 158 legionářů, z toho 13 důstojníků, 46 poddůstojníků a 99 střelců. V Itálii bylo 26 Přerovanů, z nichž bylo 7 důstojníků, ve Francii bylo 15 vojáků a 1 důstojník.

Mezi první přerovské rodáky, kteří se zapojili do boje za samostatnost českého národa, patřila skupinka žijící v Paříži a scházející se v restauraci, jejímž majitelem byl Přerovan Karel

Alexandr Zelenka, tehdy již francouzský občan. Spolu s ním to byl jeho bratr František, další příbuzný Jan Chválek a Bohumil Mareš.

K. A. Zelenka již v prvním týdnu války narukoval do francouzské armády, kde plnil zprvu překladatelské úkoly v rámci sboru Services des Interpretes des Armées. Pod dojmem smrti svých blízkých se nechal převelet k bojové jednotce a při jednom menším útoku byl 28. května 1915 zasažen úlomkem dělostřeleckého granátu do hlavy a zranění podlehl.

Bohumil Mareš, František Zelenka a Jan Chválek byli mezi stovkou demonstrantů, kteří 26. července 1914 před rakousko-uherským velvyslanectvím v Paříži na znamení protestu proti ultimátu zaslanému Srbsku spálili černožlutý prapor rakouské monarchie.

Krátce nato se Bohumil Mareš, František Zelenka a Jan Chválek přihlásili do cizinecké legie, první dva byli zařazeni do roty Nazdar v Marocké divizi, Jan Chválek do třetího pochodového pluku, jinak pluku č. 2. cizinecké legie. V noci z 1. na 2. února 1915 byl na hlídce přepaden Němci a zabit. Oba výše jmenovaní padlí jsou označeni jménem na československém pomníku v Arrasu.

Zásluhy za podporu odbojového hnutí měl Jan Doubrava, redaktor usedlý od roku 1911 v New Yorku, který dal k dispozici svůj list.

V ZÁKOPECH U ZBOROVA. Bitvy u Zborova se zúčastnilo třicet lidí z Přerova a okolí. Foto: archiv Jiřího Lapáčka

V Itálii organizoval protirakouský odboj Josef Logaj z Turovic, který v Přerově vystudoval obchodní gremiální školu a přispíval do Obzoru. Další Přerované, kteří se zúčastnili bojů na italské frontě: major Jaroslav Krýsa, kapitán Jan Homola, podporučík Antonín Suchánek, poručík Karel Hradil, kapitán Jan Kohout, podporučík Josef Parobek a jiní. Na italské frontě padl Jaromír Sekera, nadporučík 31. pluku, dne 29. června 1918 na Monte di Vallbella, a tam byl také

pohřben. V Cartuře zemřel a byl pohřben střelec 39. pluku Metoděj Krejčíř.

Bitvy u Zborova se zúčastnilo 30 osob z Přerova a z nedalekých obcí. Zde padli Leopold Kalabus a František Velikovský z Přerova, Karel Ditrich z Rokytнице. Zborovák Jindřich Ječmínek zemřel po návratu do vlasti, Josef Glos byl prohlášen za nezvěstného. Ranění byli Vilém Čech od 1. a Jan Gabryš od 2. pluku. Jako důstojníci působili u Zborova kapitán Karel Janoušek, poručík Milan Šindelář, poručík Josef Víra, praporčík Josef Kocman, kapitán Vladimír Paseka a kapitán František Vyplelík, vesměs z Přerova, poručík Karel Šenk z Popovic, podporučík Vladimír Ševčík z Lýsek a poručík Alois Chmelař ze Staré Vsi. Z mužstva je možné jmenovat: Stanislav Čech, Josef Černožský, Alois Grohmann, Josef Mašláň, Richard Novák, Josef Pražák, Václav Sekera, František Švanda, Jan Tšpon, František Malátek, Miroslav Bartoš, Rudolf Svoboda a Jar. Pírek, Alois Müller z Kozlovic.

V bojích u Bachmače bojovalo 81 Přerováků, 44 u 6. Hanáckého pluku, u 4. pluku 13 a u 7. pluku 12 osob a stejný počet u 12. pluku. V bojích padli František Valenta a Alois Popela, Josef Bleša zemřel po zranění a nezvěstným se stal Jan Šenk. Na břehu Volhy zemřel Josef Peluha, smrtelně raněný při dobývání Penzy. V boji u Lipjag 4. června 1918 byl těžce raněn velitel 4. pluku Prokopa Velikého Jan Gayer, který na následky zranění zemřel 7. června 1918.

Zmínku si dále zaslouží Vladimír Černošek, zatímní velitel 8. pluku na Urale, který byl později jmenován velitelem posádky ve Vladivostoku, kde mu bylo podřízeno až 6 000 mužů. Nejvyšší vojenské hodnosti na Rusi dosáhl profesor zemědělské školy v Přerově Jan Jaroš, který byl jmenován podplukovníkem. Po návratu do vlasti se stal ředitelem hospodářské školy na Slovácku. V agitaci pro vstup do československého vojska na Rusi se silně uplatňoval bývalý redaktor Přerovského obzoru Florián Zapletal, který psal často do petrohradského Čechoslováka a později, v roce 1918 tento časopis redigoval.

Evidenci všech dobrovolců vedl ve vojenském referátu na Rusi kapitán František Ziegelheim, po válce podplukovník v Olomouci a Bratislavě. Jako náborový emisar působil velmi účinně Jan Gayer, jemuž se podařilo získat do armády značný počet nerozhodných zajatců. V jeho práci jej podporoval kapitán František Vypelík. Dr. Josef Kudela, který působil před válkou několik let na přerovském gymnáziu, byl tvůrcem kulturní organizace na Rusi. Pilným dopisovatelem do „Československého vojáka“ byl profesor Josef Víra, který psával zejména cenné statě o Žižkovi. Po bojích na magistrále přednášel na univerzitě v Tomsku o českých dějinách.

U 1. pluku Josef Pražák spolupracoval v časopise „Šlehy“. Ve 4. pluku redigoval čtrnáctideník Antonín Horák z Přerova, po válce odborný učitel v Kojetíně. Psával do něj obsáhlé a cenné kritiky o ruské literatuře. U 7. pluku Miloš Sum vydával a sám ilustroval rotný časopis „Pegas“, u 10. pluku sloužící Karel Černohorský překládal do češtiny Dostojevského.

Na divadelním poli měli úspěchy František a Miloš Sumové, a to jednak jako herci, jednak jako dekoratéri. Československé divadlo v Tomsku bylo považováno za nejkrásnější na Sibiři. Několik divadelních kusů ruských i českých vypravil František Ziegelheim již v Kyjevě. Taktéž navrhoval odbojné protirakouské pohlednice a dle jeho návrhu byl též vyšíť prapor Kornilovců. Několik pomníků padlým bratřím navrhoval sochař Vladimír Vinkler z Přerova. Arnošt Popp byl vedoucím knihárny, která svázala v krátké době svého trvání celé desetitisíce knih a brožur.

Ve zpěvu vynikali bratři Kozánkové, z nichž Jiří, který po válce vedl legionářský pěvecký sbor v Bratislavě, byl dirigentem pěveckého sboru u dělostřelectva.

Na Ukrajině vedl rotný pěvecký sbor Bedřich Hrabal z Předmostí. Josef Tůma, nadšený sokolský borec, dobyt v Irkutsku na armádních závodech 1. cenu a Josef Konečný z DTJ získal na závodech ve Vladivostoku 1. cenu ve skoku do dálky a v hladkém běhu na 100 m.

Legionář Karel Švejnoha byl prvním doprovodem československé vlakové pošty na Sibiři. Dopravoval zásilky z Jekatěrinburku do Vladivostoku a zpět. Jedna její cesta měřila více jak 7 000 km a byla absolvována v 1014 dnech.

S výpravou na Kamčatku byl poslán fotograf Vladimír Popela z Přerova. Jedním z prvních námořníků, kteří brázdili s československým parníkem hladinu Tichého oceánu, byl Malina. Jako hledaní tlumočníci působili Sedlák u generála Syrového a Richard Švrdlík u „strýčka“ z Ameriky a pak na lodi v přístavech při návratu do vlasti. Josef Houšťava používal svých jazykových znalostí při výslechu zajatců.

Major Vladimír Černošek byl pozván na univerzitu v Pekingu, aby tam přednášel o T. G. Masarykovi a po válce byl jmenován vyslancem v Tallinu v Estonsku. Básník Oldřich Zemek se ocitl až v Japonsku.

Po válce zůstalo 21 legionářů u armády. Plukovník Josef Dostál, velitel 4. jezdeckého pluku v Klatovech, Jan Dokoupil, podplukovník generálního štábu, pak velitel v Ružomberoku, podplukovník Jan Žuška, velitel železničního pluku v Pardubicích, podplukovník intendant František Ziegelheim v Olomouci, podplukovník Karel Janoušek, velitel 1. leteckého pluku v Praze, podplukovník František Rakovčík u generálního štábu v Praze. Richard Kleiber, kapitán ruských legií, se stal starostou města Přerova.

Po návratu do vlasti se v Přerově začali legionáři sdružovat. Dne 9. listopadu 1919 byla ustavena Družina československých legionářů, předsedou se stal Josef Mašláň, jednatelem Jan Konopčík, pokladníkem Antonín Měcháček.

Vedle toho začal fungovat Svaz československých legionářů, předsedou byl Albert Hradil, jednatelem Košina, pokladníkem Konstantin Valníček. Obě organizace pracovaly kulturně i sociálně a pomáhaly demobilizovaným legionářům hledat zaměstnání. Vedle toho Zemský úřad v Brně vzal na vědomí stanovy Jednoty československé obce legionářské Přerov dnem 17. června 1920.

První akcí, která se děla ve prospěch navracejících se legionářů, byla sbírka na fond legionářů. Do 31. prosince 1918 se vybralo téměř 120 000 korun a v akci se pokračovalo v dubnu 1920, kdy proběhla v Přerově sbírka pro vdovy a sirotky po legionářích. V neděli 17. července 1920 se uskutečnila slavnost legionářů pod názvem Den legií.

Zahájena byla průvodem místní organizace na nádraží k uvítání hostů, poté společný odchod na náměstí Masarykovo na tábor lidu, který zahájil Tomáš Homola, předseda místní jednoty. Řečník Dr. Váňa, místopředseda obce legionářské promluvil o hlavních zásadách sjednocení všech legionářů v jednu organizaci.

Po táboře se konal proměnný koncert hudebního kroužku Rund. Odpoledne proběhla v Michalově lidová veselice. Průvod vinoucí se městem byl živě pozdravován. Na slavnosti se těšila četné návštěvě výstavka, znázorňující život legionářů v Rusku a jejich cestu do vlasti.

Všelegionářského sjezdu zvaného „karlínský“ v lednu 1921 se zúčastnili za přerovskou Družinu legionáři Vladimír Wiedermann, Ševčík a Tomáš Mackovík. Dne 30. ledna 1921 se uskutečnila společná členská schůze přerovských organizací, 4. února byl zvolen výbor pro přípravu sjednocení, 13. dubna se konala druhá společná schůze. Následovaly mimořádné valné hromady organizací, Družina ji provedla 22. května 1921 a členstvo jednomyslně odhlasovalo sloučení. Jména fondů přešlo do majetku nové jednotné organizace Jednoty Čsl. obce legionářské v Přerově. Prvním předsedou byl zvolen Tomáš Homola, jednatelem Jan Konopčík a pokladníkem Jaroslav Krýsa.

Členové se snažili prosadit i v otázkách hospodářských a založili zemědělské družstvo, které později přešlo do Mistřína u Kyjova, v roce 1921 došlo k založení Legiozáložny, která zahájila svou činnost na konci následujícího roku.

K posilování legionářských tradic sloužily pravidelné oslavy vzniku republiky 28. října, připomínky významných bitev legionářů a zvláště jejich kulatá výročí. K oslavám patřilo zřizování pomníků a pamětních desek v různých místech okresu.

Zřejmě první pomník padlým na Přerovsku byl pořízen společnou péčí obcí Čechy a Domažlice a odhalen 15. srpna 1919. Jde o dílo olomouckého sochaře Smeráda, který zobrazil Sokola třímajícího korouhev se lvem u nohou. V roce 1921 byl péčí rokytnických občanů pořízen pomník padlým za 1. světové války se sochou legionáře a ptáka sokola. V přední části pomníku jsou uvedena jména dvou padlých ruských legionářů z Rokytnice: Josef Peluha 1897/1918 a Josef Soušek 1887/1920.

Po příchodu Němců musel být pomník odstraněn a měl být odvezen ke kameníku do Přerova. Den před dojednaným odvozem pomník do rána zmizel. Jen úzký kroužek občanů věděl, kde je. Po třech letech při zatčení Františka Doležela, který se skrýval dvě léta před gestapem, byl nalezen i legionář. Odtud putoval na zámek a tam byl až do konce války. Dne 8. června 1942 na udání musel být i sokol odstraněn a zakopán. Po skončení války byl pomník opět zrekonstruován. Ve stejné době byl postaven pomník padlým s postavou legionáře i v Troubkách.

V Prosenicích si vzali za vzor podobu pomníku u silnice mezi Goricí a vesnicí Solkan v Přímoří, zhotovila jej přerovská forma Polášek-Urban a odhalen byl 8. září 1922.

Od roku 1923 se začaly upisovat podíly, půjčky a dary na fond Legiodomu pro postavení samostatné budovy. V roce 1935 byl z takto získaných finančních prostředků zakoupen na Masarykově náměstí Šofrleho dům, který po adaptaci začal sloužit jako Legiodům potřebám jednoty.

Symbolem legionářského hrdinství a oddanosti ideálům samostatné republiky se stal Jan Gayer, velitel 4. pluku Prokopa Velikého. Dne 28. října 1923 mu byla odhalena pamětní deska na jeho rodném domě čp. v Mostní ulici č. 45, a to z prostředků Památníku osvobození. Desku přijal v péči starosta dr. Karel Bořecký těmito slovy: „Jménem městské rady přejímám pamětní desku zdejšího rodáka, podplukovníka Jana Gayera, v ochranu města Přerova, děkuji obci legionářské za krásný její dar a slibuji jménem městské rady a jménem všeho občanstva našeho města, že deska tato bude nám vždy připomínati oběti těch, kdož pro myšlenku národní a státní samostatnosti obětovali a nasadili vše, i své životy...“

Při té příležitosti byly pozůstalým po padlých legionářích slavnostně odevzdány pamětní listy Ministerstva národní obrany. V roce 1928 připravila jednotka župní sjezd při oslavě 10. výročí smrti Jana Gayera. Oslav konaných ve dnech 27. a 28. května se zúčastnili generál Stanislav Čeček, Gayerův osobní přítel, podplukovník generálního štábu Tomáš Plch, delegace 4. pluku vedená podplukovníkem Písařem a slavnostní řečník vyslanec Prokop Maxa, dále generál Rudolf Kroutil, zástupce velitele 7. pěší divize plukovník Bedřich Homola, velitel 14. pěší brigády plukovník Redl, velitel 3. pluku podplukovník Koukal a celá řada dalších vojenských hodnostářů. Hosté měli možnost zúčastnit se divadelního představení a výstavy výtvarníků, účastníků světové války.

Osudy desky příznačně odrážejí dějinné skutečnosti, jimiž jsme prošli za posledních 100 let. V době nacistické okupace byla snata v roce 1940 a uložena u kamenické firmy Polášek a Urban. Po osvobození byla znovu dána na své místo a 9. května 1946 slavnostně odhalena. Později v 60. letech byla deska opět odstraněna a nadlouho zmizela. Teprve v roce 2001 byla objevena v Muzeu Komenského a o tři roky později zásluhou plukovníka Jana Paroulka 30. června 2004 umístěna na nově upraveném místě pod hradbami na náměstí Na Marku.

Od roku 1924 do roku 1938 s krátkými přestávkami vedl jednotu Richard Kleiber, ruský legionář, v letech 1931–1938 starosta Přerova.

V počátcích měla přerovská jednotka 429 členů a sdružovala v devíti odbočkách legionáře z celého tehdejšího přerovského politického okresu, z nichž se některé osamostatnily a staly jednotami.

V roce 1930 měla jednotka v Přerově 331 členů. Z nich do legií vstoupili v roce 1914 dva, 24 v roce 1916, 169 v roce 1917 a 136 v roce 1918. Z těchto bylo v legii francouzské 11, v italské 27, v ruské 293. Bitvy u Zborova se zúčastnilo 17 Přerováků a dva tam padli.

Byli to legionáři Leopold Kalabus a František Velikovský. Nejvíce bylo příslušníků 6. střeleckého pluku Hanáckého. Podle současného zaměstnání bylo na Přerovsku nejvíce železničářů, a to 116, pak následovali dělníci počtem 62, živnostníků bylo 47, rolníků 39, státních a obecních zaměstnanců 26, úředníků ve státní službě 14, učitelů 11, 13 soukromých úředníků, dva rotmistři a jeden továrník.

Železničáři si založili vlastní zájmovou skupinu, později vznikla i zájmová skupina poštovních zaměstnanců. V roce 1932 byla ustavena zájmová skupina poštovních zaměstnanců a živnostníků. Jednotka působila v tomtéž roce při zařízení odbočky Svazu příslušníků čs. domobrany z Itálie v Přerově, kterou vedl předseda Štěpán Karas. Místní odbočku Sdružení legionářského dorostu pro město Přerov a okolí od roku 1934 vedl Vlastimil Dorazil, Obec přátel legionářů měla za předsedu ing. Kazílka.

Vznikla i konkurenční seskupení legionářů. Tak v roce 1926 byla v Přerově založena organizace Katolických legionářů, ovšem již od založení trpěla nedostatkem členů. V červnu 1932 se uskutečnila schůze legionářů-zemědělců z přerovského okresu, která projednávala poměry v legionářské organizaci a iniciovala vznik odbočky Nezávislé jednoty čsl. legionářů. Tvořili jej dva bloky, první z nich se zaměřil na domácí odboj a na události spjaté s vyhlášením samostatné Československé republiky na konci roku 1918, druhý blok byl věnován zahraničnímu odboji, zejména jeho účastníkům z Přerova a okolí.

Zásluhou Richarda Kleibera byla v roce 1935 vybudována stálá muzejní expozice odboje, která zcela odpovídala požadavkům tehdejšího výstavnictví a muzejnictví. V době konání Středomoravské výstavy v Přerově v roce 1936 byla realizována výstava Morava v odboji, která doplňovala stávající expozici o obecnější pohled na problematiku zahraničního odboje.

Postupně se v muzeu shromáždilo do začátku 2. světové války na 6 000 sbírkových předmětů, čímž se řadilo k největším svého druhu v Československu. Dvakrát v roce 1932 se v Přerově sešli legionářští muzejní pracovníci z Moravy. Smutný byl osud legionářského muzea za války. U příležitosti vzpomínkové oslavy 89. výročí narození T. G. Masaryka, která se uskutečnila 6. března 1939 v Městském domě v Přerově, předala jednotka sbírky svého muzea městu Přerov.

V září 1939 gestapo uzavřelo a zapečetilo legionářské oddělení městského muzea, roku 1942 byly sbírky tohoto oddělení v počtu 5 562 kusů odvezeny na neznámé místo. S velkou pravděpodobností se staly kořistí oddělení říšského vedení Nacionálně socialistické německé dělnické strany v Mnichově, v jehož čele byl F. J. Rehse. Z takto zabavené sbírky se po válce nevrátilo vůbec nic.

Jednotka vydala svým nákladem čtyři památníky se vzpomínkami, a to Památce bratra podplukovníka Jana Gayera, 1928, Památník Československé obce legionářské, jednoty Přerov, 1936, Bitva u Zborova. Ve vzpomínkách přerovských legionářů, 1937, K dvacátému výročí republiky, 1938.

Největším podnikem, který jednotka ve spolupráci s dalšími organizacemi uspořádala, byl sjezd olomoucké legionářské župy Jana Gayera v roce 1936 v rámci konání Středomoravské výstavy, pod protektorátem velitele 7. divize generála Josefa Janáčka. Za sjezdové dny, které se nesly v duchu hesla K brannosti v duchu legií, byly určeny 4. a 5. červenec.

V sobotu proběhlo vlastní sjezdové jednání za účasti asi 2 000 legionářů ze střední Moravy a početných zástupců legionářských žup z celé republiky. Večer byla provedena v Městském domě repríza divadelní hry Vlastimila Dorazila Pod vedením Jana Gayera. V neděli prošel městem na náměstí T. G. Masaryka mohutný průvod, v němž byly zastoupeny všechny vojenské a tělocvičné spolky a korporace z Přerova. O rok později se v Přerově k 20. výročí bitvy u Zborova konaly velké oslavy, které zahájila 26. června 1937 slavnostní akademie v sokolovně. Pěvecký kroužek ČsOL a Tyrš přednesly sbor J. Kříčky „České jaro“ pod taktovkou ředitele Karla Maříka.

Následoval proslov MUDr. Jan Laciny o významu Zborova a četná další vystoupení s legionářskou tematikou. Ve scéně R. Vlasáka „Prapor“ ukázali legionáři, co znamená symbol a jaký účinek by měla jeho ztráta a znehodnocení. Scéna „Na magistrále“ byla obrazem života legionářů před návratem do vlasti.

V neděli 29. června 1937 v den hlavních oslav se po 9. hodině shromáždilo na Masarykově náměstí vojsko, selská jízda, sokolský jezdecký odbor, ČsOL, Sokol, Národní garda 46, hasiči, DTJ, Stráž svobody, národně-socialistická mládež, Orel a čtyřicet žen v národních krojích.

Po přednesení Bendlova sboru Svoji k svému zahájil slavnost Rudolf Vanke, po něm se ujal slova starosta přerovského Sokola Sylvestr Pleva, který odevzdal legionářům prst' z bojišť od Dobrudži, Zborova, Terronu a Doss Alta. Následovaly projevy protektorů oslav a význačných hostů. Hlavním řečníkem byl poslanec J. David, předseda branného výboru.

Plukovník Čeněk Hajda odevzdal starostovi přerovské obce sokolské revoluční medaili Pro memoria Slavomíru Kratochvílovi. Následně byli účastníci zborovské bitvy poděleni pamětními listy Miloslav Bartoš, des. 2. stř. pl., Josef Černohorský, des. 1. stř. pl., Alois Grohman, střelec 1. stř. pl., František Hladký, des. 1. stř. pl., Jaroslav Hloch, četař 3. stř. pl., František Malátek, četař 3. stř. pl., Josef Mašlaň, šikovatel 3. stř. pl., Ladislav Popp, šikovatel 2. stř. pl., Josef Pražák, střelec 1. stř. pl., Václav Sekera, četař 2. stř. pl., Rudolf Sládeček, střelec 2. stř. pl., František Jemelík, střelec 2. stř. pl., Jan Toman, střelec 2. stř. pl., Jaroslav Lipner, des. 3. stř. pl., František Vyplelík, střelec 1. stř. pl., Josef Horák, střelec 3. stř. pl., Augustin Machala, střelec 3. stř. pl. Pamětní listy obdrželi i Kratochvílovi spolubojovníci František Radoušek, knihkupec v Přerově, Vojtěch Fárek, faktor tiskárny v Přerově, Vladimír Stejskal, ředitel Družstva knihtiskárny v Hranicích, František Klabazňa, městský stavitel.

V 11 hodin proběhlo přenesení prsti z Masarykova náměstí do sokolovny, kde byla slavnostně uložena. V odpoledním průvodu došli účastníci k sokolskému stadionu, kde byla provedena tělocvičná scéna Cestou k osvobození, jejímiž autory byli V. M. Strojil a Miloš Sum za spolupráce recitátora Freda Přidala a Karla Maříka. Na 4 tisíce diváků odměnilo 500 účinkujících bouřlivým potleskem.

Po skončení představení předala přerovská tělocvičná jednota Sokol legionářům prapor, stuhy na něj pak darovaly Národní garda 46, Italská domobrana a Obec přátel legionářů. Tečkou za slavností byla večer na stadionu veselice s tancem.

V době ohrožení republiky nacistickým Německem byl Legiodům č. 4 na Masarykově náměstí koupen Legiozáložnou od jednoty Čs. obce legionářské dle kupní smlouvy z 20. prosince 1938. Až do srpna 1938 byla v zadní místnosti knihovna jednoty (knihovnick Josef Gaudek), poté co začali legionáři likvidovat, darovali knihovnu o 500 svazcích a jiné památky na legionáře (staré zbraně, světelné obrazy, uniformy, listiny a písemnosti) městskému muzeu na základě darovací listiny ze 7. března 1939.

Říšský protektor v Čechách a na Moravě stanovil nařízením z 25. srpna 1939 rozpuštění „Československé obce legionářské“ se všemi jejími podorganizacemi a zakázal pokračování další činnosti. Jmení všech hospodářských, kulturních a sociálních podniků prohlásil za zabavené. Současně byly prohlášeny za neplatné všechny legionářské válečné výsady.

Zajištění jmění provedlo gestapo. O tom, jak Němci nahlíželi na legionáře, svědčí projev K. H. Franka v Praze 2. prosince 1939 na Staroměstském náměstí: „Dnes jako tenkrát, většina českých legionářů není vzhledem k osobnímu, politickému a vojáckému chování charakterizována hodnotnými vlastnostmi, které tento národ zatěžují. Legionáře hodnotíme jakožto kazimíra nového vývoje, a to nikoliv v hořké vzpomínce na někdejšího protivníka za světové války, nýbrž pro dokázaná pokračování legionářské ideologie v protektorátě.“

Již dne 30. srpna 1939 se dostavil k Okresnímu úřadu v Přerově kriminální komisař Pankl z německé státní policie v Olomouci s dalšími členy a žádal, aby podle výnosu z 25. srpna 1939 o rozpuštění legionářských spolků bylo zařízeno vše potřebné.

V přerovském okrese to byly: Nezávislá jednota čsl. legionářů, odbočka v Přerově. Předseda Tomáš Mackovík v Lukové. Též Jan Hradil, Přerov, Stanislav Wiedermann, Přerov. Národní sjednocení legionářské, odbočka v Přerově se sídlem v Přerově, Místní jednota čsl. obce legionářské pro Přerov. Předseda Rudolf Vanke, Přerov (Eduard Král, Přerov, František Drbal, Přerov).

Místní odbočka Sdružení legionářského dorostu pro město Přerov a okolí. Dr. Hradil Jan, Přerov (jednatel František Širocký, Přerov, pokladní Julie Nováková, Přerov). Nezávislá jednota čsl. legionářů, odb. v Kojetíně. Předseda František Drexler. Národní sjednocení legionářské v Kojetíně se sídlem v Kojetíně. Místní jednota čsl. obce legionářské pro Kojetín a okolí, předseda Ladislav Procházka. Národní sjednocení legionářské v Tovačově se sídlem v Tovačově. Národní sjednocení legionářské v Nezamyslicích se sídlem v Nezamyslicích. Místní jednota čsl. obce legionářské v Nezamyslicích. Neohlásil další činnost. Předseda Bartoněk Bedřich, Nezamyslice.

Pozornosti neunikla ani Legiozáložna v Přerově (předseda František Drbal). Peněžní fond legionářů byl v srpnu 1938 v předtuše věcí příštích rozdělen na každého člena a částka uložena každému na knížku s tím, že po jeho smrti obdrží pozůstalí peníze ve výši 500 K. Ke správě fondu byli zvoleni František Drbal, Eduard Král, Rudolf Vanke. Jednalo se o 15 000 K na hotovosti a 15 000 K v cenných papírech. Po zákazu byla Legiozáložna donucena splynout s Občanskou záložnou, spolkový dům přešel do cizích rukou. Škody vyjádřené v penězích činily celkem 781 450 korun.

Přerovskou jednotu postihla likvidace 31. srpna 1939. K tomu dni měla jednota 201 členů z řad legionářů, 80 příslušníků italské domobrany a 184 organizovaných přátel legionářů. Výnosem z 10. ledna 1941 byli postiženi legionáři ve státních službách, starší 45 let, kteří byli dáni do penze.

Dne 4. září 1939 v 19.30 hod. se dostavili do kanceláře okresního úřadu v Přerově dva muži, kteří prohlásili, že přicházejí jako členové německé státní tajné policie odnést písemnosti a majetek legionářských spolků nedávno rozpuštěných

Jeden z nich se legitimoval jako člen gestapa Birkholz. Za součinnosti okresního hejtmana a referenta dr. Lindnera, kteří byli přivoláni, byly zabavené písemnosti a majetek legionářských spolků vydány.

První obětí nacistické zlovůle se stal dlouholetý jednatel, ředitel odborné učňovské školy František Drbal, který 25. října 1941 v Brně v Kounicových kolejích zastřelen spolu se svým kamarádem z ruských legií Ing. Janem Poláchem, komerčním ředitelem Středomoravských elektráren. Třetím umučeným byl neúnavný muzejník jednoty Oldřich Pour, který byl usmrčen 7. května 1942 v Mauthausenu plynem.

Čtvrtý byl Josef Riedel, kominický mistr, jenž zemřel 3. dubna 1942 rovněž v Mauthausen. Všichni byli obviněni z přechovávání parašutistů. Dále zahynuli Vojtěch Hrbek a Hynek Bretschneider. Žalářovaní byli: Rudolf Vanke v Olomouci, Miloš Sum v Brně, Antonín Horák v Oranienburku, Josef Horák v Dachau, František Ševčík v Terezíně, František Fiala v Olomouci, Ing. Alois Němec v Dachau, celkem 16 legionářů. Vedle toho se dalších 14 legionářů zúčastnilo domácího odboje. První poválečná schůze obnovené jednoty Čs. obce

legionářské se konala 23. května 1945, přítomno bylo 146 osob. Do přípravného výboru byli navrženi Rudolf Vanke, Eduard Král, Josef Just, Viktor Netočný, Miloš Sum, Miloslav Mrázek. Miloš Sum požádal přítomné, aby se snažili získat pro legionářské muzeum věci, které byly před Němci ukryty u různých osob, např. Aloisie Široká, Malá Dlážka 13, měla v úschově balík legionářských písemností, Josef Pražák měl spolkový prapor, Horák (Velká Dlážka, pivovar Šilhavého) a jeho manželka měli velkou zásluhu za zachování velké části archivu.

Na schůzi byl založen fond pro pozůstalé, nazvaný „Fond Drbalův a Pourův“, sbírka vynesla 4 462 K. K důležitým úkolům členů jednoty v této době patřilo konání strážní služby ve věznici, kde byli internováni Němci.

První řádná výborová schůze proběhla 30. května 1945, za předsedu byl zvolen Rudolf Vanke, jednatelem Josef Just, pokladníkem Eduard Král. Ke stavu legionářského majetku bylo konstatováno, že hotovosti byly vybrány gestapem z peněžních ústavů 4. září 1939, veškeré dokumenty a zápisy zmizely. Knihovna přečkala okupaci zčásti u Josefa Pražáka (8. října 1945 ji Miloš Sum převzal, jednalo se o 383 vázaných knih a různé brožurky). V dopisu z Olomouce od Mil. Opletala se sdělovalo, že po převzetí bytu po Němci našel nějaké menší drobnosti do legionářského muzea v Přerově (jednalo se o korespondenční lístky japonské pohlednice). Bronzová plaketa dříve umístěná na Legiozáložně, byla přes válku u Josefa Gaudka.

V poválečných poměrech v rámci sjednocování se 24. srpna 1945 na schůzi jednalo o sloučení ČsOL a italských dobrovolců a Mafie, 23. září 1945 proběhla ustavující schůze sloučené Čs. obce legionářské. Na následné ustavující schůzi výboru 27. září 1945 byl zvolen předsedou Rudolf Vanke, místopředsedou Ludvík Ziegelheim, jednatelem František Sigmund.

V majetku jednoty se nacházel originál dopisu, který jednota dostala v roce 1939 od prezidenta Beneše z Anglie. Byl vydán k 28. říjnu 1945 v nákladu 500 kusů.

Jednota rozhodla o zaslání výtisku prezidentovi s dopisem následujícího znění: „Bratře presidente, vydali jsme k letošnímu prvnímu 28. říjnu v obnovené republice faksimile Tvého dopisu, který jsi nám zaslal z exilu z Londýna v roce 1939. Obsahem jeho jsme se posilovali v těžkých dobách druhé světové války a věřili, že slova v něm obsažená stanou se skutkem. Dnes, kdy radost z dosažené svobody rozehřívá naše srdce, posíláme Ti dopis, který nám legionářům je cenným historickým dokladem nezlomné víry v lepší budoucnost nás všech, Tobě pak opět připomene, že legionáři, jako tehdy, tak i dnes stojí věrně po Tvém boku při znovuoobnovování naší republiky. Těšíme se z toho, že jsi opět mezi námi a přejeme Ti do budoucnosti pevného zdraví. Čs. O. L., jednota Přerov.“ V následujícím roce vyšla z pera Josefa Hlaváčka brožura Naše jednota za druhé světové války.

Dne 18. listopadu 1945 se na hřbitově u hrobu Slavomíra Kratochvíla konala pietní vzpomínková akce za účasti přerovského škola a ČsOL. Při té příležitosti promluvil předseda přerovských legionářů Rudolf Vanke:

„Jednota ČsOL v Přerově spatřovala vždy v br. Slavomíru Kratochvilovi svého 1. spolubojovníka v národním odboji za osvobození z rakouského jha.

eho hrdinná smrt měla dle slov samotného presidenta Osvoboditele velký význam též pro náš zahraniční odboj a nám legionářům-sokolům příklad Kratochvilův přikazoval vstoupiti do zahraničního vojska.

Ač jsme považovali br. Slavomíra Kratochvíla vždy za svého, nyní, po druhé světové válce, kdy Československou obec legionářskou tvoří všichni účastníci prvního národního odboje ať na frontě domácí či zahraniční, chceme jej mítí přímo svým členem. Proto přerovská ČsOL jmenovala br. Slavomíra Kratochvíla svým prvním čestným členem in memoriam.

Bratře Slavomíre Kratochvíle! Byl jsi nám všem účastníkům prvního i druhého národního odboje zářným vzorem neohrožené, obětavé lásky k vlasti. Zůstaneme věrni ideálům, pro které jsi umřel ty, pro které bojovali, trpěli a umírali účastníci prvního i druhého našeho

národního odboje a které přivedly náš národ k vítězství a povedou jej též vstříc šťastné budoucnosti.“

Výměrem Zemského národního výboru v Brně z 9. dubna 1947 vzato na vědomí, že spolek „Místní jednota ČsOL pro Přerov a okolí se sídlem v Přerově“ změnil stanovy na název „ČsOL místní jednota v Přerově“ se sídlem v Přerově. K 1. únoru 1948 měla jednota 188 ruských legionářů, 8 francouzských, 18 italských, 4 srbské a anglické, 2 příslušníky prvního odboje, 1 kotorský odboj, 47 italských domobranců, 108 dobrovolců, 35 zahraničních vojáků a 90 příslušníků legionářských rodin, celkem 501 členů.

Poslední velkou akcí přerovské legionářské jednoty bylo zorganizování návštěvy ministra zahraničních věcí Jana Masaryka v Přerově ve dnech 14. a 15. února 1948, během níž přijal Jan Masaryk čestné občanství města Přerova, zúčastnil se leteckého plesu v přerovské sokolovně a legionářského plesu v Hranicích.

Druhý den v neděli vystoupil na manifestační schůzi Československé obce legionářské v sokolovně, položil věnce u hrobu amerických letců v Troubkách a u památníků v Ivani.

V důsledku únorových událostí byl ustaven akční výbor v čele s Josefem Richtrem, úřadujícím místopředsedou byl nadále Rudolf Vanke. Okamžitě poklesla návštěvnost výborových schůzí

V dubnu 1948 se konala schůze přípravného koordinačního výboru odbojových složek, na členské schůzi 3. října 1948 došlo ke zapojení jednoty ČsOL v Přerově do Svazu bojovníků za svobodu. První valná schůze SBS se konala 24. října v sále Městského domu. Dne 17. ledna 1949 se konala poslední výborová schůze, 23. ledna 1949 pak likvidující valná hromada

Jan Masaryk při vystoupení v Přerově v únoru 1948. Foto: SOKA Přerov

ČsOL jednoty v Přerově.

Z jednatelské zprávy vybíráme: „Jestliže jsem za minulé valné hromady prohlásil, že čím dále tím více stává se ČsOL spolkem podpurným, tak novým uspořádáním, sloučením v SBS stává se býv. ČsOL historickou skupinou, v nepřímém vztahu vůči úřadům a s úkolem pouze charitativním. Konečně svým vnitřním složením a stářím členstva, to jaksi odpovídá. A podle toho musí býti zaměřena i naše další činnost. I když by se někomu zdálo, že tomu tak není, musíme bohužel potvrdit, že odejmutím styků, rozdělením paritním, stanovami a celou

strukturou stává se ČSOL společkem s účelem pouze sociálním a podle toho zaměřuje i volbu představenstva této historické skupiny.“

Legionáři, kteří se zbraní v ruce bojovali za samostatný československý stát, představovali významnou skupinu v předmnichovské republice. Ve své většině prokázali statečnost, odhodlání bojovat za vlast i s nasazením života. Byli prodchnuti ideály demokracie a svobodomyslnosti. Dlouhá cesta ruských legionářů do vlasti přispěla u většiny z nich k získání velkého rozhledu a sebevědomí.

V samostatné republice představovala organizace legionářů státotvornou skupinu, věrnou prezidentu T. G. Masarykovi a Edvardu Benešovi. Přispívali v místě svého působení k rozvíjení demokratických tradic, posilovali národní hrdost, svým způsobem přispívali k rozvoji společenského a kulturního života. Omezování, překrucování a naposledy negativní hodnocení významu legií a činnosti legionářských organizací po roce 1948 vedlo u nastupujících generací ke ztrátě povědomí o historickém významu legionářského boje za stát a svobodu. Došlo k přerušení přirozeného předávání zkušeností a postojů, které si legionáři s sebou přinesli domů do vlasti.

Jedním z úkolů obnovené Československé obce legionářské je tradice připomínat a přibližovat dnešním generacím.